

Το Νέο Εργατικό Κόμμα στη Βρετανία *

ΜΑΝΟΣ ΜΑΤΣΑΓΓΑΝΗΣ

ΕΠΙΤΡΕΨΤΕ μου να ξεκινήσω με μια διευκρίνιση: δεν είμαι ούτε πολιτικός επιστήμων ούτε ιστορικός. Είμαι οικονομολόγος, με μόνο ελαφρυντικό ότι τό βασικό ενδιαφέρον μου είναι τα θέματα του κοινωνικού κράτους - που συμβαίνει να είναι το μεγαλύτερο επίτευγμα της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Συμβαίνει επίσης να γνωρίζω αρκετά καλά τη Βρετανία έχοντας ζήσει εκεί για πολύ καιρό. Να προσθέσω, τέλος, ότι ο Gunnar Myrdal, αρχιτέκτονας του «σουηδικού μοντέλου», έλεγε ότι ο εντιμότερος τρόπος για να αποφεύγει ένας κοινωνικός επιστήμονας τις παγίδες των δυσδιάκριτων ορίων μεταξύ της θετικιστικής ανάλυσης και των αξιολογικών κρίσεων είναι να αποκαλύπτει εξ αρχής τη φιλοσοφική-πολιτική τοποθέτησή του. Το κάνω παραδεχόμενος ότι ανήκω στην Αριστερά, διευκρινίζοντας ότι τους τοίχους του εφηβικού μου δωματίου κοσμούσαν μάλλον φωτογραφίες του Salvador Allende παρά αφίσες του Che Guevara, ενώ στο πάνθεον των σοσιαλδημοκρατών ηρώων μου περίοπτη θέση κατέχει και ο ίδιος ο Gunnar Myrdal.

Η αφιέρωση τμήματος της συζήτησης για τη «νέα σοσιαλδημοκρατία» στο Εργατικό Κόμμα είναι αναπόφευκτη όσο και προβληματική. Ή τουλάχιστον ήταν μέχρι πρόσφατα, αφού τώρα είναι λιγότερο αταίριαστη παρά ποτέ. Πράγματι, η ιστορική τροχιά των Βρετανών Εργατικών υπήρξε σημαντικά διαφορετική από αυτή των μεγάλων σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευρωπαϊκής ηπείρου, του Γερμανικού SDP, του Σουηδικού SAP ή του Αυστριακού SPÖ. Τα τελευταία ιδρύθηκαν ως μαρξιστικά κόμματα, διατήρησαν στενούς δεσμούς με τα συνδικάτα, αντιμετώπισαν ισχυρή αντιπολίτευση στα αριστερά τους. Το Εργατικό Κόμμα δεν υπήρξε ποτέ μαρξιστικό (άλλωστε η θεωρία δεν ενδιέφερε ποτέ ιδιαίτερα τα μέλη και στελέχη του), αλλά ένα ιδιότυπο κόμμα που το ίδρυσαν τα συνδικάτα εν είδει πολιτικού εκπροσώπου τους, ενώ η αριστερή αντιπολίτευση κατά κανόνα εκφράστηκε στο εσωτερικό του κόμματος παρά έξω από αυτό. Εάν η περίσταση το απαιτούσε, το Εργατικό Κόμμα αυτοπεριγραφόταν ως «σοσιαλιστικό» και όχι ως «σοσιαλδημοκρατικό».

Ένα παράδοξο αποτέλεσμα αυτής της ιδιομορφίας είναι ότι το Bad Godesberg του Εργατικού Κόμματος δεν συνέβη πο-

τέ: οι διάφορες προσπάθειες «αναθεωρητισμού» στη δεκαετία του 1950 επί ηγεσίας Hugh Gaitskell ηττήθηκαν στα ετήσια κομματικά συνέδρια. Η τροποποίηση του περιήφημου «Αρθρου 4» (Clause Four), το οποίο ουσιαστικά δέσμευε το Εργατικό Κόμμα στις εθνικοποιήσεις για λόγους αρχής, χρειάστηκε να περιμένει έως το 1996. Το συμπέρασμα για τον Harold Wilson, το μοναδικό Εργατικό ηγέτη που κέρδισε εκλογές στο μισό αιώνα που μεσολάβησε από τον θρίαμβο του Clement Attlee το 1946 μέχρι εκείνον του Tony Blair το 1997, ήταν ότι μια Εργατική κυβέρνηση οφείλει να κυβερνά «αναθεωρώντας στην πράξη αλλά όχι στα λόγια». Το αποτέλεσμα αυτού του απρόθυμου και χωρίς αυτοπεποίθηση πραγματισμού είναι ότι καμιά Εργατική κυβέρνηση δεν επανεξελέγη, δηλαδή δεν κατάφερε να γεφυρώσει το χάσμα λόγων και έργων, ή μάλλον να πείσει ότι η πολιτική της δεν ήταν μια ατέλειωτη σειρά αυτοσχεδιασμών και προσαρμογών υπό το βάρος εξωτερικών περιορισμών, μια απόρροια ενός μετριοπαθούς αλλά πάντως μεταρρυθμιστικού προγράμματος με συνοχή.

Η στενότητα σχέση κόμματος και συνδικάτων όσο διαρκούσε η «χρυσή τριακονταετία» της ραγδαίας μεταπολεμικής ανάπτυξης εθεωρείτο από όλους (και από το εκλογικό σώμα) ως πλεονέκτημα. Όταν το κενύσιανό μοντέλο κόλλησε στους βάλτους του στασιμοληθωρισμού και των πικρών διαμαχών για τη διανομή ενός εθνικού προϊόντος που έπαψε να αυξάνεται, η ειδική σχέση μετατράπηκε σε μειονέκτημα. Η αποσύνθεση του μοντέλου διακυβέρνησης των Εργατικών –«μπύρες και σάντουιτς» στον αριθμό 10 της Downing Street και συμφωνίες κορυφής με τους ηγέτες των συνδικάτων– έφθασε στο απόγειό της επί πρωθυπουργίας James Callaghan το χειμώνα του 1978, που έμεινε στο πολιτικό φοκλόρ αλλά και στο συλλογικό υποσυνείδητο των Βρετανών ως «ο Χειμώνας της Δυσάρεσκειας»: απεργίες διαρκείας, βουνά σκουπιδιών στους δρόμους, άταφοι νεκροί στα νοσοκομεία. Το ιδανικό επικοινωνιακό δώρο για το Συντηρητικό Κόμμα, το οποίο κέρδισε μια σαρωτική νίκη στις εκλογές του επόμενου Μαΐου, ανακοίνωσε δια του στόματος της τότε αρχηγού του Margaret Thatcher «το τέλος

της συναίνεσης» και παρέμεινε στην εξουσία για 18 ολόκληρα χρόνια.

Οι εκλογές του 1979 οδήγησαν το Εργατικό Κόμμα σε κρίση, προκαλώντας ένα βαθύ ρήγμα μεταξύ όσων απέδιδαν την ήττα στον «ανεύθυνο μαξιμαλισμό» των συνδικάτων και εκείνων που κατήγγειλαν τους «προδοτικούς συμβιβασμούς» της Εργατικής κυβέρνησης. Το ρήγμα επισημοποιήθηκε με την αποχώρηση τμήματος της δεξιάς πτέρυγας του κόμματος και με την ίδρυση από τους αποχωρήσαντες του «Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος». [Παρεμπιπτόντως, η επιλογή ονόματος συνέλαβε στην αμφιθυμία των Βρετανών Εργατικών ως προς οτιδήποτε σοσιαλδημοκρατικό.] Το νεοσύστατο κόμμα προχώρησε σε μια εκλογική Συμμαχία με τους Φιλελεύθερους, η

οποία για μια σύντομη περίοδο ερχόταν (στις δημοσκοπήσεις) πρώτη στις προτιμήσεις της κοινής γνώμης, ανήγγειλε την οριστική παρακμή του Εργατικού Κόμματος ως «απολιθώματος της ιστορίας» και λίγο έλειψε να το πετύχει, αφού στις εκλογές του 1983 η Συμμαχία παρά λίγο να αντικαταστήσει το Εργατικό Κόμμα ως αξιωματική αντιπολίτευση.

Η συνέχεια είναι γνωστή: μετά την προαναγγελθείσα ήττα του 1983, οι Εργατικοί έχασαν και τις εκλογές του 1987 καθαρά, παρότι οι δημοσκοπήσεις προέβλεπαν το αντίθετο. Το 1992 συνέβη το ίδιο, παρότι η Margaret Thatcher δεν ήταν πλέον πρωθυπουργός, οι ψηφοφόροι δεν συμμερίζονταν πλέον τις αξίες των Συντηρητικών, ενώ και οι Financial Times με άρθρο της σύνταξης την ημέρα των εκλογών συμβούλευαν τους αναγνώστες τους να ψηφίσουν το Εργατικό Κόμμα του Neil Kinnock. Χρειάστηκε να περάσουν ακόμη πέντε χρόνια προτού πάρει τέλος η μακρόχρονη περιπλάνηση των Βρετανών Εργατικών στην Έρημο της αντιπολίτευσης και ένας νέος ηγέτης τους οδηγήσει ξανά στη Γη της Επαγγελίας. Επρόκειτο για ένα κόμμα αλλαγμένο σε μια χώρα αλλαγμένη: πιο εύπορη, πιο άνιση, πιο μετριοπαθή, πιο κυνική. Αυτό όμως δεν εμπόδισε τους συνήθως φλεγμα-

τικούς Βρετανούς να αντιδράσουν στην αναγγελία των εκλογικών αποτελεσμάτων της περυσινής Πρωτομαγιάς με τρόπο που έκανε τη Leicester Square να θυμίζει την Place de la Concorde τη νύχτα των προεδρικών εκλογών του Μαΐου 1981 που έφεραν τον François Mitterand και τους Γάλλους Σοσιαλιστές για πρώτη φορά στην εξουσία. Το μέγεθος της νίκης του Εργατικού Κόμματος ήταν πρωτοφανές: 43.2% και 419 έδρες, έναντι 30.7% και 165 εδρών για το Συντηρητικό Κόμμα.

Από τότε έχει περάσει ένας χρόνος, μα ο μετεκλογικός μήνας του μέλιτος για την κυβέρνηση του Tony Blair δεν δείχνει να έχει ακόμη τελειώσει. Είναι αλήθεια ότι οι δημοτικές εκλογές της προηγούμενης εβδομάδας κατέγραψαν μια ελα-

φριά πτώση της εκλογικής επιρροής του Εργατικού Κόμματος (αρκετή πάντως ώστε να παραχωρήσουν το δήμο του Λίβερπουλ στους Φιλελεύθερους). Ωστόσο η Εργατική κυβέρνηση εξακολουθεί να απολαμβάνει της αποδοχής των περισσότερων και της ανοχής των περισσότερων από τους υπολοίπους. Επί πλέον, το Εργατικό Κόμμα κυριαρχεί πλήρως στο πολιτικό παιχνίδι. Οι ιστορικοί αντίπαλοί τους, οι Συντηρητικοί, δεν έχουν ακόμη συνέλθει από την περυσινή πανωλεθρία. Πολλά ιστορικά στελέχη τους έχουν αποσυρθεί από την πολιτική, ενώ οι περισσότεροι από τους υποψηφίους να διαδεχθούν τον John Major έχασαν τη βουλευτική τους έδρα. Μετά από αυτό, η αρχηγία στο αποδεκατισμένο Συντηρητικό Κόμμα πέρασε στον William Hague, ένα μετρημένο αλλά μάλλον άπειρο νεαρό βουλευτή.

Το χειρότερο για τους Συντηρητικούς είναι ότι ούτε ο νέος ηγέτης ούτε κανείς άλλος στο κόμμα δεν φαίνεται να γνωρίζει την απάντηση στο υπαρκτικής αγωνίας ερώτημα για το ρόλο του κόμματος στις νέες συνθήκες: ο «θατσερισμός» –τόσο στην αυθεντική όσο και στη μετριοπαθέστερη εκδοχή του– έχει χρεωκοπήσει, η προωθητική ορμή του εγχειρήματος της «νέας Δεξιάς» έχει εξαντληθεί, το Εργατικό Κόμμα

του Tony Blair έχει ρητά αποδεχθεί τη μη αντιστρεψιμότητα πολλών από τις αλλαγές που έχουν επιφέρει στη Βρετανική οικονομία και κοινωνία δύο σχεδόν δεκαετίες συνεχούς διακυβέρνησης της χώρας από τους Συντηρητικούς. Εν τω μεταξύ, το Συντηρητικό Κόμμα είναι απασχολημένο με τις διαιρέσεις του –βαθιές όπως πάντοτε– στο θέμα της Ευρωπαϊκής πολιτικής της Βρετανίας, ενώ ταυτόχρονα πασχίζει να απαλλαγεί από τη δημόσια εικόνα του δογματικού νεοφιλελευθερισμού, της κοινωνικής αναληγής και της πολιτικής διαφθοράς που ακόμη το συνοδεύει.

Η κυριαρχία του Εργατικού Κόμματος στη Βρετανική πολιτική σκηνή έχει διαφορετικές (αν και όχι λιγότερο αισθητές γι' αυτό) επιπτώσεις πάνω στο τρίτο κόμμα, τους Φιλελεύθερους. Θα περίμενε κανείς ότι η μετατόπιση των «Νέων Εργατικών» όπως ονομάζονται από το 1996 προς το «ριζοσπαστικό κέντρο» κατά τη Blairιανή ρήση, καθώς και η έκδηλη αποστροφή της κοινής γνώμης προς τους Συντηρητικούς, θα δημιουργούσε συνθήκες ασφυκτικής πίεσης και μείωσης της εκλογικής δύναμης του Φιλελεύθερου Κόμματος. Όμως, οι Φιλελεύθεροι είναι κόμμα ιστορικό, με απολύτως διακριτή πολιτική ταυτότητα και πρόγραμμα που το τοποθετεί σαφώς στα αριστερά των αδελφών κομμάτων του π.χ. στη Γερμανία ή στη Σουηδία. Επίσης, το Φιλελεύθερο Κόμμα συμβαίνει να είναι προοδευτικότερο του Εργατικού Κόμματος σε μια σειρά ζητημάτων: Ευρώπη, αναλογικό εκλογικό σύστημα, περιβάλλον, ατομικά δικαιώματα. Στις τελευταίες εκλογές το κόμμα διατήρησε τις δυνάμεις του (16.8% των ψήφων), αύξησε μάλιστα τις βουλευτικές έδρες του σε 46.

Η εγκατάλειψη από τη νέα ηγετική ομάδα των Εργατικών της παραδοσιακά περιφρονητικής στάσης του κόμματος απέναντι σε τέτοια ζητήματα (ως ενδιαφέροντα μόνο για αργόσχολους αστούς διανοοούμενους) φαίνεται να ενισχύει αντί να αποδυναμώνει το Φιλελεύθερο Κόμμα, το οποίο αρκετά δικαιολογημένα αισθάνεται ότι ο ρους της ιστορίας περνά από τις δικές του θέσεις. Η ειλικρινής αναγνώριση εκ μέρους των Νέων Εργατικών ότι τα δύο κόμματα έχουν περισσότερα κοινά σημεία από όσο παραδέχονται έκανε δυνατή την προσέγγισή τους με τους Φιλελεύθερους, η οποία θα μπορούσε κάλλιστα να εκφραστεί στο μέλλον με το σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού. Ήδη το Φιλελεύθερο Κόμμα έχει εγκαταλείψει την παραδοσιακή πολιτική ίσων αποστάσεων έναντι των δύο μεγαλύτερων κομμάτων και έχει υιοθετήσει μια στάση κριτικής υποστήριξης προς την κυβέρνηση του Tony Blair.

Όσο για την ίδια την Εργατική κυβέρνηση, οι περισσότεροι σχολιαστές συμφωνούν ότι είχε έναν επιτυχημένο πρώτο χρόνο στην εξουσία – κατά τον έγκυρο Guardian, «ίσως τον πιο επιτυχημένο πρώτο χρόνο από κάθε άλλη κυβέρνηση στη Βρετανική πολιτική ιστορία». Πράγματι, παρά τη σχεδόν ολοκληρωτική έλλειψη κυβερνητικής εμπειρίας εκ μέρους τους, οι νέοι υπουργοί ανέλαβαν τα καθήκοντά

τους «σαν έτοιμοι από καιρό», φέρνοντας σε πέρας ή θέτοντας σε κίνηση ένα διόλου ευκαταφρόνητο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων.

Μετά τα πρόσφατα δημοψηφίσματα, οι Σκωτσέζοι και οι Ουαλλοί θα προσέλθουν στις κάλπες για να εκλέξουν τη δική τους Εθνοσυνέλευση, η οποία θα έχει σημαντικές (ακόμη και φορολογικές) αρμοδιότητες. Οι Λονδρέζοι θα αποκτήσουν δικό τους δήμαρχο και ένα δημοτικό συμβούλιο για όλη τη μεζονα περιφέρεια πρωτεύουσας. Και οι τρεις εκλογικές αναμετρήσεις, καθώς και αυτή για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, θα διεξαχθούν για πρώτη φορά με το σύστημα της απλής αναλογικής. Προηγουμένως, μια ειδική επιτροπή υπό τον Roy Jenkins, πρόην πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (και μέλος της «Συμμορίας των Τεσσάρων» που το 1981 είχαν αποχωρήσει από το Εργατικό Κόμμα για να ιδρύσουν το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα), θα έχει καταθέσει το πόρισμά της για τη συγκεκριμένη μορφή αναλογικού συστήματος που θα αντικαταστήσει το ισχύον μονοεδρικό πλειοψηφικό στις βουλευτικές εκλογές –εάν φυσικά υιοθετηθεί από την κυβέρνηση ή εγκριθεί από το εκλογικό σώμα σε ειδικό δημοψήφισμα. Επί πλέον, δείχνει πιθανή η μεταρρύθμιση της Βουλής των Λόρδων και η ψήφιση του Νόμου για την Ελευθερία Πληροφόρησης που θα περιορίσει σημαντικά το εύρος των επισήμων εγγράφων τα οποία σήμερα καταχωρούνται στα αρχεία ως «κρατικά μυστικά». Εάν σε αυτά προστεθεί η ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Συνθήκης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο Δίκαιο της χώρας και η προετοιμασία του Βασικού Νόμου για τα Δικαιώματα του Πολίτη, προκύπτει όχι ένα γραπτό Σύνταγμα αλλά ένας δημοκρατικός εκσυγχρονισμός του ισχύοντος από την εποχή της Ένδοξης Επανάστασης.

Η εξωτερική πολιτική δεν εθεωρείτο ευνοϊκό πεδίο για μια νέα και χωρίς διεθνή εμπειρία κυβέρνηση, αλλά η μέχρι τώρα παρουσία του Tony Blair και του Robin Cook, υπουργού του επί των Εξωτερικών, υπήρξε εξαιρετικά επιτυχής. Στην οικολογική συνάντηση κορυφής του Κυότο η Βρετανία υποστήριξε τις πιο «πράσινες» θέσεις από όλες τις μεγάλες βιομηχανικές χώρες. Μια νέα «ηθική» εξωτερική πολιτική αναγγέλθηκε, που θα καθιστά απαράδεκτες τις πωλήσεις όπλων σε αιμοσταγείς δικτάτορες. Πάνω από όλα, ο πραγματισμός του Tony Blair συνέβαλε καθοριστικά στην υπογραφή μιας δυναμικά ιστορικής συμφωνίας για το μέλλον της Βορείου Ιρλανδίας. Τέλος, παρόλο που καμιά θεαματική μεταβολή στην Ευρωπαϊκή πολιτική της Βρετανίας δεν σημειώθηκε μετά τις τελευταίες εκλογές, η αλλαγή στην έμφαση δεν πέρασε απαρατήρητη από τους Ευρωπαίους εταίρους της. Η Βρετανία, αν και πληρούσε τα κριτήρια του Μάαστριχτ, επέλεξε να μην συμμετάσχει στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση – όμως δήλωσε τη συμφωνία της με το έγγραφο σε επίπεδο αρχών και δεσμεύθηκε να συμμετάσχει «στην κατάλληλη στιγμή για τη χώρα». Χαρακτηριστικό του

νέου κλίματος στις σχέσεις της Βρετανίας με την υπόλοιπη Ευρώπη είναι το γεγονός ότι ο Tony Blair έγινε ο πρώτος Βρετανός πρωθυπουργός που προσκλήθηκε στη Γαλλική Εθνοσυνέλευση. [Ο Tony Blair ανταπέδωσε τη φιλοφρόνηση εκφωνώντας το λόγο του σε άπταιστα γαλλικά.]

Χωρίς αμφιβολία, η πιο εντυπωσιακή επίδοση της νέας Εργατικής κυβέρνησης εκδηλώθηκε στο δύσκολο πεδίο της οικονομικής πολιτικής. Το Εργατικό Κόμμα είχε χάσει τις εκλογές του 1992 κυρίως επειδή οι Συντηρητικοί είχαν καταφέρει να εκμεταλλευτούν με μια σκληρή (αντι)διαφημιστική εκστρατεία την προεκλογική εξαγγελία του για μια μέτρια αύξηση των φορολογικών συντελεστών για τα υψηλότερα εισοδήματα. Το γεγονός ότι η εκστρατεία αυτή ήταν επαρκώς

επιτυχημένη ώστε να συμβάλει στην επανεκλογή της αναιμικής κυβέρνησης του John Major δείχνει πόσο προς τα δεξιά είχε μετατοπιστεί η κοινή γνώμη στα χρόνια της Συντηρητικής διακυβέρνησης. Σε κάθε περίπτωση, εάν το Εργατικό Κόμμα ήθελε να κερδίσει τις επόμενες εκλογές, η δημόσια εικόνα του ως εγγενώς αναξιόπιστου στον τομέα της οικονομίας έπρεπε να αλλάξει. Ο Gordon Brown, τότε «σκιάδης» υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών το πέτυχε δεσμευόμενος ότι μια Εργατική Κυβέρνηση δεν θα μετέβαλλε τους συντελεστές του φόρου εισοδήματος σε ολόκληρη τη διάρκεια ζωής του νέου κοινοβουλίου – δηλαδή μέχρι τις εκλογές του 2002! Πάντως, η Εργατική Κυβέρνηση θα επέβαλε έναν εφάπαξ φόρο στις ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις κοινής ωφελείας.

Από τη θέση του υπουργού πλέον, ο Gordon Brown ανέλαβε μια σειρά πρωτοβουλιών που (πάλι κατά τον Guardian) «διέλυσαν το φάντασμα του Χειμώνα της Δυσανεξικίας μια για πάντα». Μέσα σε λίγες μόλις μέρες από τις εκλογές προχώρησε στην ανεξαρτητοποίηση της Τράπεζας της Αγγλίας κατά τα πρότυπα της Bundesbank και του Federal Reserve. Μετά από δύο μήνες κατέθεσε τον έκτακτο προϋπολογισμό

του Ιουλίου 1997, στα πλαίσια του οποίου ανακοίνωσε την επιβολή του εφάπαξ φόρου στις επιχειρήσεις κοινής ωφελείας αλλά και την τήρηση του ορίου δημοσίων δαπανών που είχε θέσει ο Συντηρητικός προκατόχος του Kenneth Clarke. Η καλύτερη, όμως, στιγμή του Gordon Brown ήταν ο προϋπολογισμός του Μαρτίου 1998, με τον οποίο μπόρεσε να δείξει ότι είναι δυνατό για μια μεταρρυθμιστική κυβέρνηση να συνδυάσει τη συνεπή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών με ένα κοινωνικό πρόσωπο που δίνει πραγματικές ευκαιρίες ζωής σε όσους τις έχουν περισσότερο ανάγκη. Ο κομβικός ρόλος της κοινωνικής πολιτικής στο πρόγραμμα της νέας κυβέρνησης δικαιολογεί ίσως μια πιο εκτεταμένη παρουσίαση των νέων μέτρων.

Στο προεκλογικό τους πρόγραμμα οι Νέοι Εργατικοί είχαν υποσχεθεί να μετακινήσουν εκατοντάδες χιλιάδες νοικοκυριά «από την πρόνοια στη δουλειά» και με τον προϋπολογισμό έδειξαν τι εννοούν και πώς σκοπεύουν να το επιτύχουν. Τα νέα μέτρα δίνουν έμφαση στην αντιμετώπιση της λεγόμενης «παγίδας της φτώχειας», κάρριου προβλήματος κάθε συστήματος προστασίας των εισοδημάτων των χαμηλομισθών και των ανέργων: όταν οι δικαιούχοι επιδομάτων πρόνοιας εργάζονται περισσότερο, το συνολικό τους εισόδημα αυξάνει ελάχιστα ή καθόλου, καθώς οι αμοιβές από εργασία εξανεμίζονται από τη μείωση των επιδομάτων και την υποχρέωση καταβολής φόρου. Υπό αυτές τις συνθήκες η εργασία γίνεται ασύμφορη: τα άτομα προτιμούν τα χαμηλά επιδόματα, δηλαδή παγιδεύονται στη φτώχεια και στην ανεργία.

Η νεοφιλελεύθερη συνταγή είναι η δραστική περικοπή των επιδομάτων. Οι Νέοι Εργατικοί αντιπαραθέτουν όχι την άρνηση του προβλήματος, αλλά ένα σύνολο μέτρων που κάνει την εργασία ελκυστική χωρίς να απειλεί με εξαθλίωση όσους δεν βρίσκουν δουλειά ή δεν είναι σε θέση να εργαστούν. Μια από τις λίγες ρητορικές εξάρσεις της ομιλίας του Gordon Brown κατά την κατάθεση του προϋπολογισμού

σμού εκδηλώθηκε σε αυτό ακριβώς το σημείο: «Σε όσους μπορούν να εργαστούν λέω: αυτό είναι το Κοινωνικό μας Συμβόλαιο [New Deal]. Η ευθύνη σας είναι να ψάξετε για δουλειά. Η εγγύησή μου είναι ότι αν δουλέψετε τη δουλειά θα σας ανταμείψει». Τα νέα μέτρα θα περιορίσουν σε 260.000 (από 740.000 σήμερα) τις οικογένειες που αντιμετωπίζουν «υποδηλούμενους φορολογικούς συντελεστές» ανώτερους του 70%.

Ο βασικός πυλώνας της νέας πολιτικής είναι η θεσμοθέτηση της «Φορολογικής Πίστωσης για Εργαζόμενες Οικογένειες». Πρόκειται για ένα είδος «αρνητικού φόρου εισοδήματος» ο οποίος θα συμπληρώνει τα εισοδήματα των οικογενειών των χαμηλομίσθων έτσι ώστε η βαθμιαία μείωση των επιδομάτων να υπολείπεται σημαντικά κάθε αύξησης των αμοιβών από εργασία καθώς οι δικαιούχοι εργάζονται περισσότερο ή αμείβονται καλύτερα.

Ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια που αντιμετωπίζει μια φτωχή οικογένεια που προσπαθεί να βελτιώσει τη θέση της είναι η φροντίδα των παιδιών. Με μια κίνηση που ξεπέρασε και τις πιο αισιόδοξες προσδοκίες του «λόμπυ της φτώχειας» η κυβέρνηση εισήγαγε τη νέα «Φορολογική Πίστωση για τη Φροντίδα των Παιδιών», με την οποία δεσμεύεται να αποζημιώσει έως και 70% της δαπάνης των οικογενειών για τα διδάκτρα βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών ή για τις υπηρεσίες εγγεγραμμένων baby sitter. Η επιδότηση είναι υψηλότερη για οικογένειες χαμηλού εισοδήματος και μειώνεται βαθμιαία καθώς αυξάνεται το οικογενειακό εισόδημα. Αν και η φιλοσοφία της νέας κυβέρνησης είναι η ενθάρρυνση της εργασιακής προσπάθειας των χαμηλομίσθων και ανέργων και όχι η συντήρηση της εξάρτησής τους από τα επιδόματα πρόνοιας, τα τελευταία κάθε άλλο παρά περιχρόνηκαν. Η πρόσφατη μείωση του επιδόματος μονογονεϊκών οικογενειών, που είχε προκαλέσει τη μίνι-εξέγερση 37 Εργατικών βουλευτών πριν λίγους μήνες, δεν αποκαταστάθηκε, όμως τα επιδόματα όλων των φτωχών νοικοκυριών με παιδιά θα αυξηθούν κατά πολύ περισσότερο, ανεξάρτητα από τη μορφή της οικογένειας.

Παρά την έμφαση στις επιλεκτικές ενισχύσεις, η σημασία των οικουμενικών παροχών δεν παραγνωρίστηκε: η κυβέρνηση ανήγγειλε την αύξηση κατά 20% του Επιδόματος Παιδιού, το οποίο είχε παγώσει επί Συντηρητικών και οι μέρες του εθεωρούντο από πολλούς μετρημένες. Το επίδομα, που καταβάλλεται σε όλες τις οικογένειες με παιδιά ανεξαρτήτως εισοδήματος και χορηγείται στη μητέρα, θα παραμείνει οικουμενικό αφού, όπως ανέφερε στην ομιλία του ο Gordon Brown, «παραμένει ο δικαιότερος, αποτελεσματικότερος και οικονομικότερος τρόπος αναγνώρισης της πρόσθετης δαπάνης και ευθύνης όλων των οικογενειών με παιδιά».

Χωρίς αμφιβολία, στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής οι ισχυρισμοί των Νέων Εργατικών περί της μοναδικότητας της προσέγγισής τους αποκτούν υλική υπόσταση. Η νέα κυβέρ-

νηση δείχνει ότι, παρά την παγκοσμιοποίηση των αγορών και την αποτυχία του «κεϋνσιανισμού σε μια χώρα», περιθώρια για μια διακριτή μεταρρυθμιστική πολιτική από μια κυβέρνηση της Αριστεράς υπάρχουν ακόμη. Πρόκειται για εγχείρημα δύσκολο και αβέβαιο, μα όσο και εάν συνταγές πλέον δεν υπάρχουν, δεν είναι δύσκολο να εντοπιστούν τα απαραίτητα συστατικά του: πρωτότυπες προσεγγίσεις, προσοχή στη λεπτομέρεια, απεγκλωβισμός από τις εμμονές του παρελθόντος. Επί πλέον, προσήλωση στους ιστορικούς στόχους της σοσιαλδημοκρατίας: από τη μια, ανάπτυξη στα πλαίσια μιας δυναμικής οικονομίας της αγοράς – από την άλλη, καταπολέμηση της φτώχειας, μείωση των ανισοτήτων, κοινωνική προστασία σε όλους. Δεν χρειάζεται να προσθέσω ότι πρόκειται για τον ίδιο συνδυασμό που χάρισε στη μεταπολεμική Ευρώπη τη μακρύτερη περίοδο οικονομικής ευημερίας, πολιτικής ελευθερίας και κοινωνικής συνοχής που είχε μέχρι τότε γνώρισει, κάνοντάς τη τόπο ασυνήθιστα ευνοϊκό για την επιδίωξη της ευτυχίας: επίτευμα συγκρίσιμο, κατά τον φιλελεύθερο Ralf Dahrendorf, με τον «τετραγωνισμό του κύκλου».

Να διευκρινίσω ότι τα προηγούμενα σε καμιά περίπτωση δεν συνεπάγονται ότι η επιτυχία εκλογική ή άλλη, της κυβέρνησης του Tony Blair είναι εγγυημένη. Κάθε άλλο: παρά τη μέθη της παρατεταμένης δημοτικότητας που ωθεί κάποιους υπουργούς σε δηλώσεις του τύπου «θα είμαστε κυβέρνηση για πολλές δεκαετίες», ο κοινωνικός συνασπισμός που έφερε το Εργατικό Κόμμα στην εξουσία παραμένει εύθραυστος και μπορεί να αποσυντεθεί στην πρώτη σοβαρή κρίση. Ωστόσο, η ουσία τους ζητήματος κατά τη γνώμη μου βρίσκεται στο ότι το εγχείρημα των Βρετανών Νέων Εργατικών –παρά τα επιφανόμενα μιας ρήξης με το παρελθόν– εντάσσεται σε μια πολιτική παράδοση απόλυτα συνυφασμένη με την ιστορική πορεία του Ευρωπαϊκού σοσιαλισμού: τη μάλλον παραγνωρισμένη παράδοση του «αναθεωρητισμού», που εκπροσωπήθηκε από μερικά από τα οξυδερκέστερα πνεύματα της εποχής τους, όπως ήταν ο Eduard Bernstein το 1890 και ο Anthony Crosland το 1950.

Επιτρέψτε μου να τελειώσω με έναν κάπως τετριμμένο αφορισμό: το Τείχος του Βερολίνου έχει (ευτυχώς) καταρρεύσει οριστικά, αλλά το Τέλος της Ιστορίας (επίσης ευτυχώς) είναι ακόμη μακριά.

* Το κείμενο αποτελεί ανακοίνωση που παρουσιάστηκε στο Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο: «Η “νέα σοσιαλδημοκρατία” στην αλλαγή του αιώνα», το οποίο διοργανώθηκε από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου στην Αθήνα 18-19 Μαΐου 1998.